

УДК 37.018.46 – 057.4 : 808.5

DOI

ГОЛОПИЧ Інна Миколаївна,

старший викладач кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ

e-mail: golopychinna@ukr.net

**ШКОЛА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ: ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ІЗ ПИТАНЬ ПІДГОТОВКИ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ
НАВЧАННЯ**

Стаття присвячена знаходженню нових підходів до розв'язання проблеми підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Одним з актуальних завдань вищої поліцейської школи є підготовка курсантів до професійного спілкування. Доцільно до програми Школи педагогічної майстерності з метою підвищення кваліфікації викладачів включати питання підготовки майбутніх офіцерів поліції до професійного спілкування. Суть і зміст цієї підготовки засвоюється через оволодіння викладачами основами педагогічної майстерності й спілкування, культурою мовлення.

Ключові слова: педагогічна майстерність; мовленнєва підготовка; педагогічне спілкування; комунікативні здібності викладачів; специфічні умови навчання курсантів.

Постановка проблеми. Система цілеспрямованої підготовки поліцейських до професійного спілкування у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання є інноваційним підходом до реформування правоохоронної діяльності, а моделювання її змісту має захистити й задовольнити потреби громадян нашої країни. Однією з

суттєвих ланок цієї системи є удосконалення науково-педагогічного складу з питань підготовки курсантів до професійного спілкування, створення сприятливих умов, зокрема й іншомовного середовища, для розвитку їхнього комунікаційного потенціалу та побудови міжособистісних стосунків. Сучасний викладач має виконувати роль наставника, тьютора, коуча, фасилітатора, едвайзера, ментора, який володіє навичками планування й організації навчання, академічною свободою, вміє самотійно й творчо здобувати інформацію, трансформувати методи, прийоми, технології навчання відповідно до вимог і потреб замовників освітнього процесу.

У результаті опитування молодих викладачів Харківського національного університету внутрішніх справ, які мають досвід науково-педагогічної роботи 1-3 роки (разом 32 особи), на запитання «Чи викликають у них труднощі в нестандартних комунікативних ситуаціях із курсантами та студентами?», 75% відповіли – так, 25% відповіли – іноді. У викладачів виникають труднощі в доборі матеріалу та проведенні ділових ігор з урахуванням специфіки професійного спілкування (Дідух Л.) [4]. Це свідчить про те, що під час спілкування викладачів зі студентами мають місце ситуації, у яких вони відчують певні труднощі комунікативного характеру.

Потреби в підвищенні кваліфікації викладачів із питань підготовки курсантів до професійного спілкування обумовлені тим, що у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання існують проблеми авторитетного стилю педагогічної діяльності (Войтович А., Діденко О.), недостатньо високого рівня сформованості педагогічної компетентності, особливо в молодих викладачів (Суслов Т.), відсутності досвіду поведінки в нестандартних комунікативних ситуаціях із курсантами й студентами, а також створення іншомовного середовища (Брик Т.) [1-3; 6].

Як зазначають дослідники (Войтович А., Діденко О.), у військовому колективі переважає авторитарний стиль педагогічної діяльності викладачів та офіцерів [2; 3]. Пояснимо це тим, що існують статутні відносини, що вимагають дисциплінованості й мобільного реагування на обставини. Такі відносини регламентовані й прописані в різних директивах і постановах державного значення. Викладачі й офіцери вимагають від курсантів і студентів чіткого дотримання статутних вимог, а молоді люди не підготовлені до специфічних умов навчання. Виникають проблеми, пов'язані з перевищенням своїх повноважень у випадку з викладачами та офіцерами, фізичним і моральним перевтомленням курсантів і студентів, їхньою емоційною нестабільністю.

Учений Суслов Т. [6] описує підготовку молодих викладачів до професійної діяльності у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Разом із цим, автор наголошує на важливості надання молодим викладачам глибоких педагогічних знань із загальної педагогіки, теорії виховання й дидактики, реалізації ними практичних умінь і навичок педагогічної техніки в процесі викладання військово-спеціальних дисциплін і в роботу з курсантами. Однак, у переліку ознайомчих дій викладачів, які приступили до роботи з курсантами й студентами, відсутні питання формування міжособистісних відносин у військовому колективі та підготовка учасників освітнього процесу до професійного спілкування.

На думку Брик Т. [1] у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів необхідно забезпечити позитивну мотивацію оволодіння курсантами знаннями й уміннями іншомовного професійного спілкування, оскільки без цього неможливо обмінюватися досвідом військової та миротворчої діяльності із зарубіжними колегами, ефективно брати участь у миротворчих операціях, оволодівати новими комунікаційними методами й прийомами ділових перемовин. Як

відомо, такі завдання перекладаються на викладачів іноземних мов. Однак, така позиція не є новою та оригінальною. Нині кожен викладач-предметник має володіти іноземними мовами та долучатися до вивчення культури народів різних країн. Сучасна система формування професійної компетентності викладачів вимагає пошуків ефективних шляхів їх професійного розвитку в умовах іншомовного освітнього поля, яке покликане створити оптимальні умови стимулювання, навчання, самовдосконалення та виховання курсантів і студентів у процесі їх професійної підготовки.

Тому виникає необхідність формувати й удосконалювати педагогічну майстерність викладачів із питань підготовки курсантів до професійного спілкування в системі підвищення кваліфікації, зокрема в Школі педагогічної майстерності [5]. З цією метою слід упроваджувати інноваційні технології професійного розвитку особистості, які ґрунтуються на знаннях методичного моделювання психологічних особливостей навчання дорослої людини. Перевага в таких методах надається інформаційно-комунікаційному й проектно-впроваджувальному аспектам, які найкраще реалізуються завдяки інтерактивним технологіям.

Мета статті. Розкрити зміст підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу Харківського національного університету внутрішніх справ у Школі педагогічної майстерності з позиції удосконалення підготовки поліцейських до професійного спілкування у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На підставі наказів Харківського національного університету внутрішніх справ від 18 травня 2017 року № 250 «Положення про підвищення кваліфікації (проходження стажування) науково-педагогічних і педагогічних працівників ХНУВС», від 25 вересня 2018 року № 537 «Про затвердження Положення про Школу педагогічної майстерності

науково-педагогічних і педагогічних працівників ХНУВС» було організовано роботу Школи педагогічної майстерності.

Організація підготовки поліцейських до професійного спілкування у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання має здійснюватися не лише викладачами суспільно-гуманітарного циклу, але й викладачами фахово-військового циклу. У таких закладах більшість викладачів працюють без педагогічної освіти. Тому їм необхідно проходити підвищення кваліфікації в Школі педагогічної майстерності незалежно від стажу роботи.

Згідно графіку роботи Школи педагогічної майстерності нами проведено наступну роботу.

I. Розроблено вступне слово до викладачів.

Педагогічна майстерність залежить від комплексу професійних якостей, які забезпечують здатність особистості викладача до встановлення взаємного контакту з тими кого він навчає. Неабиякого значення у взаєминах викладача з курсантами й студентами набуває характер і стиль спілкування – у формі спілкування, у методах і прийомах, які мають виховний вплив. Загальний тон і стиль спілкування викладача зі студентами, який характеризується доброзичливістю і повагою до гідності особистості тих хто навчається, вимогливістю, правдивістю ставлення й педагогічно виправданою виразністю процесу спілкування. Процес комунікації, уміння добре володіти словом є, з одного боку, показником і складовою професійної компетентності фахівця, а з іншого – показником його загальної культури, освіченості й високої моральності.

II. Прочитано лекції з культури мовлення й педагогічного спілкування для викладачів, що мали на меті: забезпечити розвиток культури індивідуального професійного спілкування й мовлення викладачів; формування наукових уявлень про особливості використання української мови в процесі підготовки поліцейських до

професійного спілкування; засвоєння суспільно-визнаних норм мовленнєвої поведінки залежно від мети й обставин спілкування; вивчення психолінгвістичних аспектів мовленнєвої комунікації.

Предметом вивчення таких лекцій були:

- ознаки культури мовлення (правильність, різноманітність, виразність, ясність, точність, нормативність, чистота, стислість, доцільність, логічність, естетичність, багатство);
- структура й стилі педагогічного спілкування;
- офіційно-діловий стиль літературної мови, що становить основу мовної діяльності викладача;
- мовленнєвий етикет, правила мовленнєвої поведінки у міжособистому й публічному спілкуванні;
- засоби мови з точки зору їх доцільності/недоцільності, організації й вираження думок (в усній і письмовій формах) у професійній діяльності;
- функціонування мовленнєвого/мовного механізму в постійній взаємодії всіх психічних процесів.

Уведено вивчення теми: «Педагогічне спілкування викладача та його здатність до співробітництва» (2 год.). На цій лекції було розкрито такі питання, як-от:

1. Педагогічна й правоохоронна діяльність: схожі та відмінні ознаки.
2. Поняття педагогічного спілкування, його особливості, функції, види.
3. Педагогічне спілкування як діалог.
4. Контакт у педагогічному діалозі.
5. Стилi педагогічного спілкування.
6. Стереотипи педагогічного спілкування, усунення їх у професійній діяльності.
7. Здатність викладача до співробітництва, його форми.

Ця лекція сприяла оволодінню викладачами основами педагогічної майстерності з питань підготовки курсантів до професійного спілкування, формуванню знань і вмінь співробітництва в освітньому процесі.

У Школі педагогічної майстерності прочитано також лекцію на тему: «Культура мовлення викладача та його комунікаційні здібності» (2 год.). Згідно плану знайомили викладачів з такими питаннями, як-от:

1. Культура мови і мовлення.
2. Ознаки культури мовлення (правильність, різноманітність, виразність, ясність, точність, нормативність, чистота, стислість, доцільність, логічність, естетичність, багатство).
3. Структурні особливості мовлення викладача:
 - а) тривалість мовлення;
 - б) горизонтальне членування мовлення (вступ, зміст заняття, організація викладення матеріалу, що допомагають спрямувати думку слухачів у потрібне русло);
 - г) використання тропів;
 - г) використання риторичних фігур.
4. Інтонаційне оформлення мовлення. Прагматична спрямованість мовлення.
5. Комунікаційні здібності викладача, шляхи їх розвитку й удосконалення.
6. Мовленнєвий етикет, правила мовленнєвої поведінки у міжособистому й публічному спілкуванні.
7. Формування мовленнєвих компетентностей педагогічних працівників.

Така лекція сприяла підвищенню рівня мовленнєвої грамотності й допомагала викладачам вправно виконувати свої професійні завдання, застосовувати різноманітні форми й методи комунікативних технологій.

III. Організовано самостійну роботу викладачів за такими завданнями, як-от:

- підготувати доповіді із презентацією про стильову диференціацію сучасної української літературної мови, її джерела та умови існування; про правила мовленнєвої поведінки в спілкуванні з колегами, студентами, курсантами;
- ознайомитися зі стильовими засобами творення офіційно-ділових текстів, мовних і позамовних чинників їх добору;
- розробити зміст доповіді про мовлення людини в його різноманітних аспектах – нейропсихолінгвістичному, діяльнісному, процесуальному, формальному, структуральному, соціальному, комунікативному, особистісному;
- зробити пропозиції щодо особливостей організації освітнього процесу з урахуванням психолінгвістичних умов.

IV. Проведено з викладачами практичні заняття, як-от:

1. Викладачі сформувавши невеликі групи, готували інсценування трьох професійних ситуацій, у яких вони демонстрували авторитарний, демократичний та ліберальний стилі спілкування зі студентами і курсантами. Потім організовували спільне обговорення, чи впоралися групи із завданням та чи вдалося їм наочно продемонструвати переваги або недоліки кожного стилю.

2. Викладачам пропонували продумати початок заняття в незнайомій аудиторії (студентській або курсантській) та розіграти підготовлений варіант цього початку (3-5 хвилин) перед аудиторією. Потім колективно аналізували, чий початок заняття був більш вдалим.

3. Кілька викладачів по черзі виступали протягом 5 хв. перед аудиторією з фрагментом лекції з питань організації професійного спілкування поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Після виступу спочатку сам викладач, а потім його колеги висловлювали свою думку, чи вдалося «лекторові» продемонструвати високий рівень мовленнєвої культури і змісту

професійного спілкування поліцейських, чи були допущені лексичні, орфоепічні або інші помилки у промові.

4. Викладачі розбивалися на пари: один виконував роль викладача, а другий – роль несумлінного студента (курсанта). Протягом 5 хв. кожна пара вела діалог, зміст якого вони обирали самостійно. Коли наданий час розмови буде вичерпано, учасники кожної пари мінялися ролями і ще 5 хв. вели новий діалог. Після виконання завдання викладачі ділилися враженнями від діалогу, аналізували наскільки комфортно вони відчували себе у ролі студента (курсанта).

Передумовою виконання названих та інших завдань є знання норм і правил культури мовлення, вміння використовувати мову відповідно до ситуації, цільова настанова на дотримання етичних норм мовленнєвої поведінки з урахуванням психолінгвістичних аспектів.

V. Винесено пропозиції щодо підготовки курсантів до професійного спілкування у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Викладачам у педагогічному спілкуванні виявляти такт і повагу до курсантів і студентів, прикладом своєї поведінки демонструвати правила професійного етикету.

Використовувати освітній потенціал навчальної дисципліни «Українська мова професійного спрямування» для засвоєння курсантами основ мовленнєвої культури.

Розкривати специфіку правоохоронної діяльності завдяки активним методам і формам роботи з курсантами і студентами. У Харківському національному університеті внутрішніх справ на кафедрі українознавства факультету № 2 розробляється технологія веб-квестів. Нами розроблено проект веб-квесту на тему: «Мобільне спілкування поліцейських», що являє собою маршрут і зупинки (4-5), на яких курсанти і студенти розв'язують завдання з професійного спілкування.

Викладачам, які не мають педагогічної освіти, пропонувати педагогічні майстерні, на яких вони мали змогу засвоювати знання й уміння педагогічного спілкування, такту, мовленнєвої культури.

Створювати іншомовне середовище, у якому курсанти і студенти усвідомлювали б значущість іноземних мов у виконанні професійної діяльності, розширювали межі власної самореалізації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зміст підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу Харківського національного університету внутрішніх справ має постійно вдосконалюватися. Викладачі недостатньо приділяють увагу підготовці поліцейських до професійного спілкування у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Засвоєні викладачами знання й вміння з педагогічної майстерності та спілкування в Школі педагогічної майстерності позитивно сприяють виробленню стилю педагогічної діяльності, формуванню здатності до співробітництва й ефективної комунікативної взаємодії. Культура мовленнєвої діяльності допомагає створити сприятливе середовище для підготовки курсантів до професійного спілкування.

Школа педагогічної майстерності є освітнім осередком, завдяки якому викладачі засвоюють основи педагогічної майстерності та мовленнєвої культури, підвищують авторитет серед курсантів і студентів. У перспективах розвитку Школи педагогічної майстерності є залучення викладачів до розроблення технології підготовки курсантів до професійного спілкування у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Список бібліографічних посилань

1. Брик Т. О. Обґрунтування педагогічних умов для формування вмінь професійного іншомовного спілкування майбутніх офіцерів. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Теорія, історія та досвід розвитку пед. думки. № 4. 2010. С. 111 – 119.

2. Войтович А. І. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача вищого військового навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2007. 244 с.
3. Діденко О. В. До проблеми професійної адаптації викладачів вищих військових навчальних закладів. *Вісник нац. академії Держ. прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки. № 4. 2010. file://C:/Users/Admin/Downloads/Vnadps_2010_4_6%20(1).pdf
4. Дідух Л. І. Формування готовності до професійного спілкування майбутніх рятувальників Державної служби з надзвичайних ситуацій. *Інформаційні технології в освіті* : зб. наук. пр. ; гол. ред. О. В. Співаковський. Херсон : ХДУ, 2013. Вип. 15. С. 249 – 254.
5. Положення про Школу педагогічної майстерності науково-педагогічних і педагогічних працівників Харківського національного університету внутрішніх справ, розроблене на підставі наказу ХНУВС від 25.09.18 року. URL : <http://www.univd/solomon/101255> (дата звернення: 15.03.2019).
6. Суслов Т. Специфіка професійної діяльності молодого викладача у вищому військовому закладі. *Зб. наук. праць Нац. академії держ. прикордонної служби*. Серія: Педагогічні науки. № 2 (4). 2016. С. 162 – 171.

References

1. Bryk, T. O. (2010). *Substantiation of pedagogical conditions for formation of skills of professional foreign language communication of future officers*. The theory and practice of social systems management. Theory, history and experience of ped. opinion, 4, 111 – 119. (in Ukr.).
2. Voitovych, A. I. (2007). *Formation of the individual style of pedagogical activity of the teacher of the higher military educational institution* (Doktor of Science dissertation). Khmelnytskyi, 244. (in Ukr.)
3. Didenko, O. V. (2010). *The problem of professional adaptation of teachers of higher military educational institutions*. Bulletin of the National

Academy of State Border Guard Service of Ukraine. Ser.: Pedagogical sciences, 4. Retrieved 22/03/2019, from https://C:/Users/Admin/Downloads/Vnadps_2010_4_6%20

4. Didukh, L. I. (2013). *Formation of preparedness for professional communication of future rescuers of the State Emergency Service.: Information technology in education. Collection of scientific works.* In O. V. Spivakovskiy. Kherson : KhSU, 15, 249 – 254. (in Ukr.).

5. Kharkiv National University of Internal Affairs (2018) *The Regulations on the School of Pedagogical Skills of the Scientific-Pedagogical and Pedagogical Workers of the Kharkiv National University of Internal Affairs, developed on the basis of the order of the KhNUIA on September 25, 18th.* Retrieved 15/03/2019 from <http://www.univd/solomon/101255>

6. Suslov, T. (2016). *Specificity of the professional activity of a young teacher in a higher military institution.* The collection of scientific works National state academy border service. Series: Pedagogical Sciences, 2 (4), 162 –171.

GOLOPYCH Inna,

Senior Lecturer of the Department of Ukrainian studies, Kharkiv
National University of Internal Affairs, Ukraine

*e-mail:*golopychinna@ukr.net

**SCHOOL OF PEDAGOGICAL EXCELLENCE: FURTHER
TRAINING OF LECTURERS ON POLICE PREPARATION TO
PROFESSIONAL COMMUNICATION IN HIGHER EDUCATIONAL
ESTABLISHMENTS WITH SPECIFIC CONDITIONS OF STUDY**

Abstract. *Introduction. The article focuses on funding new approaches to solve the problem of further training of lecturers in higher educational establishments with specific conditions of the study. One of the vital tasks of Higher Police School is cadets' preparation for professional communication. The substance and content of such preparation shall be*

understood through mastery of principles of pedagogical excellence, communication and speech culture.

Purpose of the article is to find the content of further training of scientific and pedagogical staff in School of Pedagogical Excellence from the perspective of improvement of police preparation to professional communication in higher educational establishments with specific conditions of the study.

Methods of research are a scientific literature review, comparison of different approaches to study of a problem of lecturers' further training, survey, proposals on the basis of generalization.

Results. The scientific literature has been analyzed. The content of the program of the School of Pedagogical Excellence has been completed by questions of pedagogical communication and linguistic culture of a lecturer. Lectures on the following topics: "Lecturers' pedagogical communication and their cooperativeness", "Speech culture of lecturers and their communication skills" and tasks for individual work have been developed. Practical training on the development of communication and cooperation skills and competencies have been conducted. Proposals for cadets' preparation for professional communication have been made.

Originality. A school of pedagogical excellence, where lecturers improve their skills and knowledge of pedagogical communication and linguistic culture, has been involved for the first time in the system of police preparation to professional communication.

Conclusion. Skills and knowledge of police preparation for professional communication improve lecturers' qualification. A school of pedagogical excellence is a study center, thanks to which lecturers master basics of pedagogical excellence and linguistic culture and enhance the authority among cadets and students.

Keywords: pedagogical excellence; speech training; pedagogical communication; lecturers' communication skills; specific conditions of cadets' training.

Одержано редакцією _____. 2019

Прийнято до публікації _____. 2019